

XVIII. YÜZYILIN İLK YARISINDA ASKERİ SEFERLERDE SİNOP'UN GÜVENLİK VE ASAYİŞ MESELESİ

İbrahim GÜLER

Anadolu'nun doğusuna İran tarafına ve kuzey kısmına Kırım tarafına yapılacak olan askerî seferler, seferlerin cereyan edeceği yani askerlerin geçeceği yollar ve yerleşim yerleri üzerinde, bazı sorunların doğmasına, güvenlik ve asayiş meselesinin gündeme gelmesine sebep olmaktaydı. Örneğin Sinop şehri ve iskelesi, böyle sorunların meydana geldiği bir yerleşim ve ulaşım merkeziydi.

Sinop, yukarıda zikredilen bölgelere yapılan askerî seferlerde, önemli bir rol oynamaktaydı. Onun oynadığı rol, iskelesi vasıtasıyla Anadolu'dan asker sevkiyatını gerçekleştirmek, bu sevkiyat için taşıtlar yani ulaşım vasıtaları olan gemileri temin etmekte.

İşte gerek Sinop üzerinden İran veya Kırım tarafına yapılan bu askerî seferler, gerekse bu seferlerde Sinop'un oynadığı roller, şehirdeki halkın ve yöre insanının hayatının organize edilmesini bir nevi yönlendirilmesini zorunlu kılmaktaydı. Özellikle asayiş ve güvenlik, bu organizasyonun en mühim meselelerindendi. Çünkü, böyle bir sefer esnasında Sinop şehrine kara dan ve denizden İran veyahut da Kırım tarafına sevkedilmek üzere gelen askerlerin yaratacağı bunalımların ortadan kaldırılması, asayiş ve güvenlik tedbirlerinin alınmasını zorunlu kılmaktaydı. Ancak bu şekil tedbirlerle, Sinop halkı, normal hayatını sürdürebilirdi.

O halde, böyle günlük hayatın dışında yani olağan olmayan kritik anlarda, bu yerleşim birimi Sinop'un güvenlik ve asayiş işinden sorumlu tutulacak birilerinin bulunması ve onun alacağı yerinde emniyet tedbirleriyle Sinop'un huzur ve güvenliğinin sağlanması gerekirdi.

Bir de, güvenlik ve asayıştan sorumlu tutulan ve Sinop'ta huzuru ve normal hayatın sürekliliğini sağlayacak kişinin, bütün bu işlerin üstesinden nasıl geleceği (tek başına mı yoksa belirli bir kadrosuyla mı) meselesi ile

onun nasıl bir kişiliğe ve kabiliyete sahip olacağı meselesi bulunmaktaydı.

Bütün bunlarla beraber, güvenlik ve asayişten sorumlu kimsenin, kadrosunun kimlerden müteşekkil olduğu, onun yetki, görev ve sorumluluklarının nelerden ibaret bulunduğu sorusu da akla gelen diğer meselelerdi.

İşte Sinop'un askerî seferlerde güvenlik ve asayiş meseleleri, yukarıda belirtmiş bulunduğumuz bu noktalarda düğümlenmekte idi. Bu hususlar, gerek bu askerî seferlerin hangi şartlar altında ve nasıl gerçekleştirildiği, gerekse Sinop'un bu seferler esnasındaki etkinliğinin ne olduğunun iyi anlaşılabilmesi için açıklanması gereken önemli noktalardı. Bu bakımdan, aşağıdaki satırlarda bu hususları aydınlatmaya çalışacağız.

Halkın Seferlere Bakışı :

Askerî seferlerde, Anadolu tarafından gelip Sinop'tan seferin düzenlenmesine sebep olan mahalle gidecek olan asker talfesinin ve gerek sivil gemiler, gerekse bir takrile seferber olan askerî gemilerin Sinop'a uğramaları; diğer taraftan, yine askerin ihtiyacı olan zahirelerin İsakçı anbarından ferman gereğince Trabzon'a nakline Ocak'tan mübaşir tayin olunan Orta Çavuş Ömer'in mübaşeretiyle ahz ve icar olunan gemilerin, bir yolla firar edip Sinop'a gelmeleri ihtimalinin, Sinop'ta yaratacağı bunalım ve meselelerin halk üzerinde yaptığı etki nedeniyle Sinop halkı, ahali-i vilâyet ve reaya talfesinin emniyet ve rahatlarını sağlayabilecek cesur bir **zabitin** atanmasını istemekteydiler.

Bu durum, halkın böyle anlarda, nasıl bir kaygı içerisinde bulunduğuna işaret etmektedir. Cereyan eden veya edecek olan hadiselerin gerekli tedbirlerle yapıcı bir şekilde geçirilmesi, kötü durumlara meydan verilmesi konusunda halkın bu şekilde bir talepde bulunması çok tabii idi.

Bu konuda, yöre ahali, bir istida ile söz konusu isteklerini dile getirmekte, böylece ilgililerin dikkatini bu noktaya da çekerek önlemlerin alınmasını, bu seferlerden en çok etkilenen bir kitle olarak sağlamakta idiler. Nitekim, halkın bu isteklerine cevap verilmeye ve gereken önlemlerin alınmaya çalışıldığı gözleniyor. Zira, İran seferi nedeniyle el-Hac Ahmed'in Sinop'da **zabit** tayin edilmesi bunu göstermektedir.

Halkın bu seferler esnasında böyle bir tedbirin alınmasını istemesi ve Sinop'a bir **zabitin** atanması, onların dilekçelerinde belirttikleri meselelerin burada mevcut bulunduğuna işaret ettiği gibi, bu meselelerin çıkmasının mümkün olduğunu da delâlet eder.

zorunlu kılmıştır. Çünkü, bu sefer için memur edilmiş olup Anadolu tarafından ve o havalilerden gelecek olan asker grupları, muazzam bir belde ve iskele olan Sinop'tan geçmek durumundadır.

Diğer taraftan, sefer nedeniyle askerlerin Sinop iskelesinden deniz yoluyla istenilen yere nakledilmeleri, deniz ulaşım vasıtalarıyla olacağından, askerleri nakletmek için Sinop'a gelecek olan gerek sivil gemiler veya bir yolla seferber olan diğer askerî gemilerin Sinop'a uğramaları, gerekse fermanla İsakçı anbarından yine askerlerin ihtiyacı için Trabzon'a nakledilecek zahirelerin yüklenmesi için, Ocak'tan Orta Çavuş olan Ömer'in mübaşeretiyile, ahz ve icar olunan gemilerin firar edenlerinin Sinop'a gelmeleri, yine böyle bir zorunluluğu (zabitin tayin edilmesini) gerekli kılmıştı. Kısacası, hem karadan gelecek asker grupları hem de bunları nakletmek üzere kiralanan sivil gemiler ve askerî gemiler ile askerler için lüzum olan zahirelerin nakledilmesi işine kiralanmış veya tutulmuş bulunan gemilerden kaçanlarının Sinop'a gelmeleri, Sinop'ta bir insan ve deniz trafiğinin oluşmasına sebep olmakta bu ise, bir kısım sorunları da birlikte getirmekteydi.

İşte belirtmeye çalıştığımız bütün bu nedenlerden ötürü, Sinop'ta meydana gelen bunalım ve sorunların halledilmesi ve ahali-i vilâyet ile reayanın emniyet ve rahatlarının sağlanması gerekmişti. Bunun için de, bu işi gerçekleştirmek maksadıyla cesur, düzenin, disiplinin kısacası asayişin sağlanmasına (zabt ü rabta) kadir olan ve Ocak tarafından uygun bulunan bir kimse, acilen Sinop şehrine varıp görevine başlamak üzere fermanla **zabit** nasb ve kıyam olunmuştu.¹

Seferlerde Sinop'da Güvenlik ve Asayiş Sorumluları :

Askerî seferlerde, Sinop'un güvenlik ve asayişinden doğrudan doğruya sorumlu tutulan kimsenin, **zabit** adı altında bir görevli olduğu anlaşılmaktadır.²

Bu **zabit** kelimesinin, tarihî devirler boyunca farklı manâlarda kullanıldığı anlaşılıyor. Örneğin bu kelime veya tabir, Osmanlılar tarafından bazı memur ve subaylara verilen bir ad olarak kullanılmış, sonradan, sadece askerî kuvvetlere mensup, belirli rutbedeki kimselere tahsis edilmiştir. Bu cümleden olarak **zabit** kelimesi, Osmanlıların eski kullandığı şekilde bir işin veya bir yerin murakabesini yüklenen kişiyi göstermektedir. Meselâ evkaf zabiti, vilâyet zabiti v.b. gibi, Fakat bu kelime, XVII. asırda bir is-

1. Bk. Ek: 1.

2. Bk. Ek: 1.

Seferler Sırasında Sinop'un Güvenlik ve Asayişini Gerektiren Durumlar:

Sinop'da askeri seferler sırasında güvenlik ve asayişin sağlanmasını gerektiren durumlar, şüphesiz, seferlerin doğurduğu şartlardan meydana gelmekteydi. Gerçi, Sinop'un güvenlik ve asayiş meselesi, yalnız seferlere mahsus bir durum değildi. Yani, Sinop'un güvenlik ve asayiş meselesi, yalnız seferler sırasında değil, normal zamanlarda da söz konusu idi. Nitekim, normal zamanlarda bu görevden sorumlu tutulan vazifeliler ve kimseler bulunmaktaydı. Örneğin, **Sinop kalesi dizdarı ile Sinop kalesi mustahfızları** bu cümledendi. Normal zamanlarda bu asayiş ve güvenlik görevlileri kadrosu, ihtiyaca cevap verecek nitelikteydi ve bunların yetkileri ile sorumlu tutuldukları görevleri çok sınırlıydı. Halbuki sefer zamanlarında, normal zamanlardaki asayiş ve güvenlik tedbirlerinin mahiyetinin genişlemesi söz konusuydu. Bununla beraber, seferler dolayısıyla tayin edilmiş bulunan şahsın, yetki alanı, görev ve sorumlulukları da çok daha geniş tutulmuş, Sinop'da mevcut bulunan ve seferler öncesi güvenlik ve asayişin sorumluları olan görevli kimseler de onun emri altına verilmişti.

Normal zamanlardaki güvenlik ve asayiş görevlilerinin, sefer zamanlarında, gerek statüleri gerekse yetki ve sorumlulukları nedeniyle Sinop'un güvenlik ve asayişinin, huzurunun sağlanmasında yetersiz kaldıkları anlaşılmaktadır. Onların yetersiz kalmaları, gerek yetki ve sorumluluklarının çok sınırlı olması gerekse Sinop'ta daha önce hizmette bulunuyor olmaları bakımından çok tabiiydi. Halbuki, seferler dolayısıyla atanan kimse, seferlerin yaratacağı her türlü bunalımı çözümlmek üzere büyük yetkilere haiz olarak, önceki görevlileri de komutası altına alacak şekilde, söz konusu memuriyete **zabit** olarak tayin edilmişti.

Sinop'a bir **zabitin** atanması, yukarıdaki kayıtlardan da anlaşılacağı üzere, sebepsiz değildi. Onun tayin edilmesini gerekli kılan ve güvenlik ile asayişin sağlanmasını gerektiren durumlar bulunmaktaydı. Bu durumlar nedeniyle, yöre halkı da bir zabitin atanması konusunda taleplerde bulunmaktaydı.

Sinop'da güvenlik ve asayiş meselesini doğuran ve bir zabitin atanmasını gerektiren durumlar şunlardan ibaretti :

Seferler düzenlenmesi. Nitekim 1158/1745 senesinde İran tarafına düzenlenen sefer buna bir örnek teşkil edebilir. Bu sefer ile onun doğurduğu yeni şartlar, Sinop'da güvenlik ve asayiş sorununu meydana getirmiştir. Toplumun kaygılandırılan ve tedirgin eden bu sorun ise, yöre halkının emniyet ve rahatlarının sağlanması için bu sırada, bir **zabitin** atanmasını

tilah olarak, ordu subayı manâsını almaya başlamış, XVIII. asırda da umumî şekliyle, subay manâsında kullanılmıştır.³

Askerî seferler dolayısıyla tayinini gördüğümüz zabıt ise, konuyla ilgili olarak, emir gereğince sadır olan Yeniçeri Ağası mektubunda, «Sinop'da zabıt ve iskân-ı haseki» şeklinde vasıflandırılmakta, aynı zamanda «yeniçeri zabiti» tayin olduğundan söz edilmektedir.⁴ Şu halde bu zabıt kelimesi, konumuzla ilgili olarak ihtiva ettiği manâ, hem güvenlik ve asayişin sağlanmasından ve seferlerin problem olmadan cereyan etmesinden sorumlu olan kimse, hem de askerlerin kumandanı olmak hasebiyle subay anlamında kullanılmış olmalıdır. Zira, vesikada gördüğümüz zabıtın durumu, bu özellikleri göstermektedir. Onun bu özelliklerini, biraz yukarıda dolaylı olarak ifade ettiğimiz gibi, aşağıdaki satırlarda da göreceğiz. Ayrıca, onun, «Sinop'da zabıt» veya «yeniçeri zabiti» olarak vasıflandırılmasının yanında «iskân-ı haseki» denmesi de, yukarıdaki açıklamaları doğrular mahiyettedir. Zira, haseki, «hükümdar hizmetlerine tahsis edilmiş şahıs ve zümlere verilen isim» olarak açıklanmaktadır.⁵ Emir gereğince sadır olmuş bulunan Yeniçeri Ağası mektubunda, askerî sefer dolayısıyla tayinini gördüğümüz zabıt, bu açıklamalara göre de, haseki'lerin üçüncü grubunda yani «Yeniçeri Ocağı Hasekileri» içerisinde yer almaktadır.⁶

Askerî seferler sırasında, güvenlik ve asayişten doğrudan sorumlu tutulan yukarıda izah etmeye çalıştığımız bu şahıs (zabıt)'tan başka, bu seferler ile ilgili meselelerin halinde, güvenlik ve asayişin sağlanmasında, seferlerin bir nizam içerisinde dağınıklığa meydan vermeden ve kimseleri zarara uğ-

3. Garbhlaşma devri ıslahatından itibaren zabıt kelimesi, Avrupa dillerindeki subay kelimesinin karşılığı olmuş, Türkiye Cumhuriyeti devrinde de bu adın yerini subay kelimesi almıştır. Bununla beraber bu kelime, halen Osmanlı İmparatorluğu'na halef olan Arap devletlerinde kullanılmaktadır. (Bk. B. Lewis, «Zâbit» mad., İslâm Ansiklopedisi, XIII, s. 449.)

M. Z. Pakalın, zabıt kelimesi ile aynı kökten gelmiş bulunan zabıtyye ıstılahı üzerinde bir açıklamada bulunarak, bu deyim, «zabıta işleriyle alakalı askeri teşekkül hakkında kullanılan bir tabir» olarak tanımlamıştır. O eskiden zabıta işlerinin İstanbul'da yeniçeri ağalarıyla kaptanpaşalar, bostancıbaşılar, taşralarda ise beylerbeyiler, sancakbeyleri, mütesellimler tarafından görülürken Tanzimat'tan sonra, 3 Rebiülevvel 1286/1869 tarihli nizamname ile, Zabıtyye Teşkilâtı'nın kurulduğundan, ondan sonra da zabıta işlerinin bu teşekkül tarafından yürütülüp, bu teşkilâtın yerini günümüzdeki polis teşkilâtının aldığından bahsetmektedir. (Bk. Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, III, s. 644.)

4. Bk. Ek: 1.

5. Bk. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, «Haseki» mad., İslâm Ansiklopedisi, V/1, s. 337.

6. Bk. ve karşı. İ. H. Uzunçarşılı, Aynı madde, s. 338-339; M. Z. Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I, s. 752, 753, 754 (Haseki, Haseki Ağaları, Hasekiler).

ratmadan cereyan etmesinden, doğrudan veya dolaylı olarak görevli bulunan başka kimselerin de olduğunu ifade etmek durumundayız. Bu kimseler arasında önce, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, doğrudan dar manâda Sinop'un güvenlik ve asayişinden sorumlu tutulan **dizdar** ile **kale mustahfızlarını** belirtmeliyiz. Biraz yukarıda bu şahısların, seferler dolayısıyla tayin olunan **zabitin** statüsü, yetkileri ve sorumlulukları bakımından farklı durumlarını beyan etmiştik. Bunlardan başka, askerî seferlerde seferin tertipli düzenli olarak cereyan etmesi bakımından oynadıkları rol ve hizmetleri açısından **Sinop kadısı, iskele emini, ayan-ı vilayet** ve **iş erleri** ile Sinop çevresinde bulunan **komşu kadılar, iskele eminleri, ayan-ı vilâyet** ve **iş erlerini** de zikretmemiz gerekir. Şüphesiz bu kimselerin, bu husus (asayiş ve güvenliğin sağlanması) için hususiyle atanmış bulunan **zabit** gibi, tek görevleri, seferler sırasında ortaya çıkacak asayiş ve güvenlikle ilgili meseleleri ortadan kaldırmak veya askerî hizmetleri mucib icraatlarda bulunmak değildir. Bunların başka başka alanlarda görev ve sorumlulukları da bulunmaktaydı. Demek istiyoruz ki, bu kimselerin diğer görevlerinin yanında askerî seferler sırasında yerine getirecekleri bazı askerî hizmetleri mucib durumlar da vardı. Onların, seferler sırasında, askerî hizmetlerini mucib görev ve sorumlulukları arasında şunlar bulunmaktaydı :

a) Muhtelif yerlerden Sinop'a gelecek askerler, **Sinop iskelesine** gelinceye kadar, **Sinop'da** bulunan **tüccar gemilerinin** başka yerlere gönderilmeyip ve de firar etmelerine fırsat vermeyip **Sinop'ta** bekletilmelerini sağlamak;

b) Eğer **Sinop'a** gelecek olan askerlerin yükletilmesine yetecek kadar **Sinop iskelesinde** sefine (gemi) bulunmaz ise, etrafta bulunan iskelelerden sefine tedarik ve zabt etmek;

c) Askerler **Sinop iskelesine** geldiklerinde, bir an bekletilmeyip bir saat önce sefinelere bindirilip memur olunan tarafa (mesela Kırım tarafına) gönderilmesini sağlamak;

d) Bütün bu konularda büyük ihtimam ve gayret gösterip hilâfından çekinmek.

Yukarıda görüleceği üzere **Sinop'da** ve onun çevresinde bulunan bu görevliler (**kadı, iskele emini, ayan-ı vilayet** ve **iş erleri**), çeşitli yörelerde görevli iken sefer dolayısıyla **Sinop'da** toplanacak olan askerlerin, memur edilen yere sevkî, gönderilmesi işiyle sorumlu tutulmuşlardır. Onların bu askerî hizmetlerini mucib görevleri arasında, **Sinop'un** güvenlik ve asayişî konusu, doğrudan doğruya yer almamıştır. Nitekim, **Kırım** memleketi muzafatından olan **Orkapusu** tarafının ve havalisinin düşmandan muhafazası, halkın te'min ve tahliyesi gayesiyle çeşitli yerlerde görevli iken

sefer dolayısıyla Sinop'da toplanacak olan askerlerin Kırım'a sevki konusunda sadır olmuş bulunan Evasit-ı S. 1149/Haziran sonları 1736 tarihli bir hükümde⁷ bu husus, açıkça görülmektedir. Bununla beraber, **Sinop**'da ve çevresindeki bu görevlilerin, askerî seferlerdeki hizmetleri, **Sinop**'da güvenlik ve asayişin sağlanmasına katkıda bulunan önemli hususlardandı. Fakat, (**Kırım** veya **İran** tarafına) yapılan askerî seferlerde Sinop'a akan büyük bir insan kitlesinin ve ulaşım vasıtalarının yaratacağı trafiğin ortaya çıkaracağı güvenlik ve asayiş sorununun halledilmesine bunlar yeterli olamazdı. Bu yoğun trafiğin, güvenlik ve asayişin düzenlenmesi, bu konu ile doğrudan ilgili ve sorumlu tutulan geniş yetkilere haiz bir kimsenin atanması ile mümkün olabilirdi. Zira, Sinop'daki mevcut **kadı**, **iskele emini**, **ayan-ı vilâyet** ve **iş erleri** ile onun çevresindeki bunun gibi görevli bulunanlar, seferler sırasında faal olarak Sinop'daki güvenliğin sağlanması işinden ziyade, seferlerin en iyi ve zararsız bir şekilde cereyan etmesinden sorumlu idiler.

İşte **zabit**, sefer sırasında yaratılacak karışık ortamdan, halkın zarara uğramadan, birbirlerine zarar vermeden, sevkolunan askerler tarafından bir harekete maruz bırakılmadan çıkmasını sağlaması, çıkabilecek sorunları halletmesi, seferin sağlıklı bir şekilde cereyan etmesi durumuna kavuşturulmasını gerçekleştirmesi gereken bir görevli idi. Bu yönüyle **zabitin** etkinliği, yukarıda vasıfları belirtilen, askerî seferlerde bir kısım hizmetlere sahip diğer görevli veya sorumluların (**kadılar**, **iskele eminleri**, **ayan-ı vilâyet** ve **iş erleri**) icraatlarından farklı bir özelliğe sahip olup, nizamla, asayiş ve güvenlikle ilgili bir boşluğu doldurmak şeklinde kendini göstermektedir. Onun görevi, görüldüğü kadarıyla, günümüzdeki hem bir subayın etkinliğini ifa etmek hem de polis teşkilâtının başkanı vasfını haiz olarak, Sinop'un güvenlik ve asayişini, halkın huzurunu temin etmektir.

Görev ve yükümlülükleri dolayısıyla **zabit**, bir nevi, Sinop'da mevcut görevlilerin sorumluluklarının yerine getirilmesine de, huzur ve asayişini temin etmiş olmakla, yardımcı olmakta idi.⁸

Güvenlik ve asayişten, halkın huzurunun sağlanması işinden sorumlu **zabitin**, Ocak (Yeniçeri Ocağı)'ın emekdar ve kâr-ı güzar (iş becirir) zabitelerinden olmasına özen gösteriliyor; zabt ü rabt (asayişin sağlanması) hususunda ve lâzım gelen hizmetin ve mühim işlerin halledilip üstesinden gelebilecek nitelikte iktidar sahibi ve cesur olmasına dikkat ediliyordu. Nitekim, 1158/1745 senesinde İran tarafına vaki olan sefer nedeniyle, İznikmid'de meks üzere olan ve yukarıdaki satırlarda ifade edilen vasıflara

7. Bk. Ek: 2.

8. Bk. Ek: 1.

sahip el-Hac-Ahmed'in, Sinopda «yeniçeri zabiti» tayin olunması bunu gösterir.⁹

Ocak tarafından uygun bulunup da önerilen ve askerî seferlerin Sinop'da yaratacağı asayiş ve güvenlik meselelerinin ortadan kaldırılarak huzurun sağlanması işine tayin olunan bu **zabiti**, sorumlu tutulduğu görev ve yükümlülüklerini, işlerini yerine getirirken, kendisine bazı askerî görevlilerin yardımcı olduklarını görmekteyiz. Bu askerî görevliler, **zabiti** tayin edilmiş bulunduğu Sinop'da görev yapan kimselerdi ve **zabit** Sinop'a geldiğinde doğrudan doğruya onun emri altına girmektedirler. **Zabit'in**, tek başına, büyük bir askerî seferin Sinop gibi işlek bir liman kentinde yaratacağı birçok meselenin halledilip üstesinden gelebilmesi, huzur ve asayişini sağlayabilmesi mümkün olamayacağına göre, onun emri altına girecek Sinop'daki mevcut askerilerin ona bu görevinde yardım etmeleri pek tabii idi.

Sinop'da mevcut olup da burada hizmetlerini eda eden ve seferler dolayısıyla tayin edilmiş bulunan **zabiti** emri altına girecek olan askerler, **ocak ihtiyarları, yeniçeriler ve sair cinsteki asker taifelerinden** müteşekkildi. Bunlar, seferler esnasında tayin edilmiş bulunan **zabiti** üzerlerine **zabit** (komutan) bilip ve onun emirlerinden dışarı çıkmamak, reyinden hariç harekette bulunmamak, **zabite** itaat etmekle yükümlü tutulmuşlardır.¹⁰ Yani, **ocak ihtiyarları, yeniçeriler ve sair cinsteki asker taifelerinden** oluşan askerlerin mükellefiyetleri, bu esnada, **Sinop'da zabit veya yeniçeri zabiti** olarak atanmış şahsı, **zabit** (komutan, polis amiri) bilip onun sözünden dışarı çıkmamak ve reyinden hariç harekette bulunmayarak ona itaat etmekte.

Zabiti Görev ve Yükümlülükleri :

Sinop'da zabit ve yeniçeri zabiti olarak tayinini gördüğümüz kimsenin, Sinop'da asayiş ve güvenliği sağlarken izleyeceği bir yol olmalıydı. O halkın huzurunu, normal hayatın akışını neler yapmak suretiyle sağlayacaktı? İşte onun, Sinop'da asayiş ve güvenliği, halkın huzurunu sağlamak için yapacağı girişimler, izlediği yol veya görevleri şunlardan müteşekkildi :

a) Mukim ile misafir ve seferber olan asker zümresinden gelip geçenlerin (âmed ü reft), bunların dışında kendi hallerinde olmayanların gereği gibi zabt ü rabtını (düzene girmesini) sağlamak;

9. Bk. Aynı ek.

10. Bk. Aynı ek.

b) Bu zümrelerin, yani sefere iştirak edecek zümrenin, bir an ve bir saat önce memur edildikleri yerlere âcil olarak gitmelerini sağlamak;

c) Böylece ahali-i vilâyet ve reayanın kısacası Sinop halkının emniyet ve rahatlarını sağlamaya dikkat etmek;

d) Zikredilen bu konularda gayret göstererek kötü davranışlardan kaçınmak;

e) Bütün bu işleri gerçekleştirebilmek için, **Sinop**'da mevcut bulunan **ocak ihtiyarları, yeniçeriler ve sair cinsteki asker taifelerinin** itaat etmelerini, sözünden dışarı çıkmayıp reyinden hariç harekette bulunmamalarını sağlamaktı.

Diğer taraftan bu **zabîtin**, görevini ifa ederken, yerine getireceği veya uyması gereken yükümlülükleri de bulunmaktaydı. Yani onun görevini yaparken nasıl bir muamelede bulunacağı, hangi esaslara uyacağı tesbit edilmiş durumdaydı. Onun bu yükümlülükleri :

a) Daima şer'î hüküm kaidelerine ve eski kanun (kanun-i kadîm)a ve emirlere uyup, onları tatbik etmekte herhangi bir yanlış yola sapmamak;

b) Üzerinde olan işlerde ve hususlarda üşenme ve ilgisizlik göstermemek;

c) Şer'-i şerîf hilâfına hakkı olmaksızın kimselere zulüm ve adaletsizlik etmemek, onlara rencide de bulunmamak;

d) Sezişli, meseleleri önceden gören ve uyanıklık, gözaçıklık halinde bulunup bu hâl üzere hareket etmek;

e) İnsanların emniyet ve rahatlarının, selâmetlerinin sağlanması için lâzım gelen hizmetlerde gayret halinde bulunmaktan ibaretti.¹¹

SONUÇ

Sonuç olarak diyebiliriz ki, askerî seferler sırasında **Sinop**, seferlerin yarattığı güvenlik ve asayişle ilgili bazı sorunlara maruz kalmakta idi. Gerçi, onun güvenlik ve asayiş meselesi, yalnızca seferler sırasında söz konusu değildi. Fakat, bu sırada bu mesele, onun daha önceki güvenlik ve asayiş sorunlarını açacak ve halkın emniyet ve rahatını büyük ölçüde bozacak bir nitelik arzetyeydi. Hatta bu durum, önceki emniyet ve asayişle görevli kimselerin gerekli tedbirleri almasını bile mümkün kılmamakta, bu ise, onların halkın huzurunu sağlayamamalarına neden olmak-

11. Bk. Ek: 1.

taydı. Tabii sefer öncesi emniyet ve asayişle görevli kimselerin, sefer esnasında huzur ortamını sağlayamamalarının nedenleri vardı. Çünkü, onların yetkileri ve sorumlulukları sınırlıydı. Halbuki seferler sırasında doğacak sorunlar, sefer öncesi güvenlik ve asayiş meselelerini çok çok aşmaktaydı.

İşte seferler sırasında, sefer öncesine göre çok daha geniş boyutlara ulaşan güvenlik ve asayiş meselelerinin halledilmesi, normal hayat seyrinin sürdürülmesi gerekmektedir. O halde bu sorunların halledilmesi, Sınop halkı için büyük önem taşıyordu ve bu konu devleti de çok yakından ilgilendirmekteydi. Bu yüzden, normal hayat seyrinin sürdürülmesi, halkın güvenlik ve asayişinin sağlanması için büyük yetkilere haiz fakat bazı yükümlülükleri de üzerinde bulunduran bir kimse, **zabit** olarak tayin edilmiştir.

Bu **zabit**, halkın sefer sırasında huzurunu, güvenliğini, rahatını ve seferin yöre halkına zarar vermeden gerçekleştirilmesini sağlayacaktı. O bunu yaparken de, kimseye zulüm etmeyecek, kanun ve emir dışı bir harekette bulunmayacaktı. Böylece, yöre halkını tedirgin eden bir meselenin üstesinden zarar görülmeden gelinecekti. Ancak bunun gerçekleştirilip gerçekleştirilemediği konusu, şu anda meçhulde kalmaktadır. Ümit ediyruz ki, bu konuda elimize aydınlatıcı vesikalar geçer ve zihinde yer alan «Acaba devletin almış olduğu tedbirler gerçekleşmiş ve yapıcı olmuş mudur? **Zabit** görevini lâıkiyle yerine getirmiş midir?» sorularına cevap bulunur.

Sinop Şer'îye Sicili, Nu : 86,
sene 1157-1160, s. 129-130,
vesika : 93.

EK : 1

Sinob'da Zâbit ve İskân-ı Haseki el-Hac Ahmed Ağa :

Kudvetül-emâcid ve'l-a'yân İznikmid'de meks üzere olan Haseki el-Hac Ahmed zîde mecddehü tevki'-i refî'-i hümâyun vâsıl olıcak ma'lûm ola ki, Medîne-i Sinob bir belde-i mu'azzama ve iskele olmağla mukim ve misâfir bu sene-i mübâreke de İnan tarafında vâkı' sefer-i nusret-eser için Anadolu câbiniden ve ol havâlılerden me'mûr olan tavâif-i askeriyyeden mürûr idecek ve gerek sefîneler ile bir takrîb seferber olan askerî sefînelerinden uğramak ve gerek bâ-fermân-ı âlî İsakçı anbarından Trabzon'a zehâir nakline Ocak'dan Orta Çavuş Ömer zîde kadrühü mübâşeretîyle ahz ve icâr olunan sefînelerden bir tarik ile firâr ve ol tarafa varmak ihtimaliyle mâ-hasal medîne-i mezbûrede sâkin olan ahâlî-i vilâyet ve re'âyâ tâifesinin emn ve râhatlarına tanzîm-i bilâd için zabt ü rabta sâhib-i iktidâr ve hîdemât-ı lâzîme uhdesinden gelmeğe kâdir Ocak tarafından cerî ve cesûr bir zâbitin kıyâmı iktizâ eylediğinden gayri zabt ü rabt için medîne-i mezbûre ahâlîleri tarafından istid'â olunduğuna meş'ar-ı arz olunmağla sen ki haseki mûmâ-ileyhsin sen Ocak'ın emekdâr ve kâr-ı güzâr zâbitânından olup zabt ü rabt husûsunda ve umûr-ı lâzîme-i mühimme uhdesinden gelmek me'mûl ve emlhûz olduğu âcilden emdîne-i Sinob'a bâ-fermân-ı âlî yeniçeri zâbiti nasb ve kıyâm olunmağla işbu emr-i şerîfim ısdâr ve ile irsâl olundı vüsûlünde bulunduğun mahalden kalkıp bir gün akdem medîne-i mezbûreye varup mukîm ve misâfir ve seferber-i zümre-i akkeriyyeden âmed ü refet ve kendi hallerinde olmayanları gereği gibi zabt ü rabt ile mukayyed ve bir saat mukaddem savb-ı me'mûrlarına gîtmek üzere ta'cîl ve sükkân-ı vilâyetin emn ve râhatlarına bâ'is ve husûslarda ihtimâm-ı tâmm olunarak imarazî ve meşkûr-ı mesâ'î cemîle sarf eyleyesin ve medîne-i mezbûrede mevcûd ocak ihtiyârları ve yeniçeri ve sâir ecnâs-ı tavâif-i askeriyyeden olanlar seni zâbit bilüp sözünden taşra ve

re'iyinden hâric vaz'ü hareketde bulunmayup itâ'at ve inkiyâd üzere olalar ve sen dahi cümle dâimâ kavâid-i ahkâm-ı şer'-i şerife ve kânûn-ı kadîme ve emr-i münife tatbik itmekte ser-i mû inhirâf itmeyüp ve dâyi'-i hâlikü'l-berâya olan ibâdullahın emn ve selâmetleriçün ve hidemât-ı lâzîmelerde olsun her vechile gayret ve vâcibe-i zimmetin olan umûr ve hususlarda dahi tekâsül itmeyüp hilâf şer'-i şerif ve bi-gayri hakkın kimesneye ta'addî ve rencide olunmamak vechi ile basiret ve intibâh üzere hareket eylesesiz deyü iftihârül-ümerâve'l-ekâbir bil-fi'l dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri ağası olan İbrahim Ağa dâme ulüvvühü tarafından mühürlü mektûb virilmekle vech-i meşrûh üzere (s. 129) amel olunmak bâbında fer mân-ı âlişânım sadır olmuştur. Buyurdum ki, vüsül buldukda bu bâbda sâdir olan fer mân-ı celilü'l-kadrin ve ağa-yı mûmâ-ileyh tarafından virilen memhurlu mektûb mücibince amel idüp hilâfından bi-ğâyet ihtirâz ve ictinâb eylesesin şöyle bilesin alâmet-i şerife i'timâd kılasın. **Tahriren fi'l-evâhiri Saferü'l-hayr sene semân ve hamsin ve mieh ve elf.**

**be-Makâm-ı Kostantiniyye
el-Mahrûse**

Vasala fi 21 min Rebiülevvelî sene 1158.

Ber müceb-i emr-i âli mektûb-ı ağa-yı yeniçeriyân-ı dergâh-ı âli.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi,
Mühimme Mefteri, Nu : 143,
s. 37.

EK : 2

Sinob kadısı ve civârında olan kadılara ve zikr olunan kazâlarda vâkı' Sinob iskelesi ve sair iskele emînleri ve ayân-ı vilâyet ve iş erlerine hüküm ki :

Bi-avnühü-te'âlâ Kırım memleketi muzâfatından olan ORKAPUSU tarafının ve havâlisinin düşmân-ı dînden muhâfaza ve muhâresesi ve melâ'in-i dûzah-ı meknîn kahr ve tedmîrleriçün ol tarafda ecnâd-ı ğâzâ i'tiyâdın tevfir ve teksîri ile a'dâ-yı dîn ve devlet-i aliyemîn tard ve ba'idleri ve keyd ve mazarratlarından ibâdüllahın te'mîn ve tahlîsi mehâmm-ı lâzımü'l-ihtimâdman olup ve hâlâ İnan cânibinden Âsitâne-i sa'âdet'ime avdet iden dergâh-ı mu'allâm yeniçerileri ile ve dergâh-ı mu'allâm cebecileri ocağının kethüdâsı olan kudvetül-emâcid ve'l-a'yân zîde mecdehü yanında olan ortaların mevcud olan cebeci neferâtıyla dergâh-ı mu'allâm topçuları ocağının kethüdâsı olan kudvetü'l-emâsil ve'l-akrân zîde kadrühü dahi yanında mevcud olan topçu neferâtıyla buldukları mahalde bir gün evvel ta'cîl ale'ta'cîl Sinob'a varup anda olan sefinelere süvâr ve Karadeniz'den Kırım adasına güzâr ile a'dâ-yı eyyâmın def' ve ref'leri husûsunda anlar dahi ihtimam itmeleriçün hatt-ı hümâyûn-ı şevket-makrûnumla mu'anven evâmir-i şerifeyle me'mûrlar olmakla siz ki mümâ-ileyhimsiz asâkir-i merkûme Sinob iskelesine varıncaya dek anda olan tüccâr sefinelerinin âhar mahalle gitmeyüp ve firâr itmek üzere şimdiden dümenlerin alıp gereği gibi zabt ü rapt idüp ancak zikr olunan asâkirin tahmîline vâkı' iskele-i mez-bûrede sefâin bulunmamak ihtimâli daha olmağla etrâfda olan iskelelerden dahi kifâyet mikdârı sefâini kezâlik şimdiden zabt ve anların dahi dümenlerin alup inşâallahüte'âlâ asâkir-i merkûme Sinob iskelesine geldikleri gibi bir an meks ve te'hîr etdirmeyüp bir saat evvel sefinelere tahmîl ve savb-ı me'mûra irsâllerinden mezîd-i ihtimâm ve vakt ü kemâl-i basîret üzere hareket ve hilâfından ğayetül-ğâyeh ihtiraz ve mücânebet itmeniz bâbında fermân-ı âlişanım sâdir olmuştur. **Fi evâsıtı S. sene 1149.**